

լաւ որ անցեալի ժամանակ թիւնը եւ ֆալ-
հասարակութեան անփառ ունակ գերին,
Ժաւարոյ եղ այն պարբար, որով ընդոռչ ում
է առ անձնապէս Շիրվանդադէի երեսնամեայ
գործուելութիւնը եւ որ այնքան յատկա-
նշական է նրա յղացումներին եւ իրագոր-
ծութեան չափին, Լաւեղ անհատի ազա-
տագործութեան ու ժգին կողմ եւ ճշնութեամբ
անհատականութեան արդարակր... Շիր-
վանդադէն իր հասարակական իրեւանները,
իր բարոյական սկզբու նշաններ մարմնացրել է
պայքարող, գիմարողով անձնաւորութիւն-
ներին մէջ։ Մի լեզուի վերաբերեալ, որ կա-
տարել կոխ է սկսում հասարակութեան հի-
նաւուրց կարգերի դէմ, մի լիւսնաբեան, որ
ըմբոստանում է հասարակական վաճա-
ռութեամբ խղճի դէմ, մի յիշերան, որ արհա-
մարհում է ջրմայապտի արմատացած սովո-
րութիւնը, մի յոգեալ, որ կարողանում է
բարձրանալ իր միջավայրի անպատիւ հաս-
կացողութիւնից եւ անահաւատութիւնից,
մի շեղեւել, որ կորուսում է ընտանեկան կա-
պիրը եւ հետեւում իր հոգու ձայնին...
Բոլոր նրանք, որ բողբոլում են մեր կեանքի
պաշտօնական եւ անպաշտօն կեղծիքի դէմ,
որ յարձակում են օրինական եւ ապօրինի
ստու թեան վրայ, որ մարմնացնում են ան-
կաշկանդ խիղճը եւ քարոզում մարդու ա-
զատութիւնը — բոլոր այդ անձներ հեղե-
նակի իրեւաններն են եւ նրա զաղափարների
կրողը։

Այսպէս լինելով հանգերձ Շիրվան-
դադէն չէ մեղանշել արուեստի դէմ եւ իր
գրականութիւնը հասարակական զաղափար-
ների անմիջական եւ ուղղակի քարոզչու-
թիւն չէ դարձրել, Նա քննել է մեր կեանքը,
վերլուծել, ուսումնասիրել մեր իրականու-
թիւնը ոչ իրրեւ հրապարակաբար, այլ իր-
րեւ գեղարուեստագէտ։ Նա կարողացել է
բուականաշարի ազատել, անշատել գե-
ղեցիկ գրականութիւնը հրապարակագրու-
թեան տիրապետութիւնից եւ ազգայնու-
թիւնից։

Որպէս արուեստագէտ, որպէս հոգե-
բան, որպէս ռաբան Շիրվանդադէն ունի
գնահատելի արժանաւորութիւններ։ Նա
ունի, անկասկած, նաեւ աչքի ընկող թե-
րութիւններ, որոնք սակայն չեն աղարտում
նրա ամբողջական դմբը եւ չեն զրուսում նրան
այն պատուաւոր տեղից, որ նա զրուսում է
մեր գրականութեան մէջ... Իրրեւ հասա-
րակական բաղբերի վերլուծող, իրրեւ ըն-
տանեկան կեղծիքների քննադատ, իրրեւ
միջին դասերի վերարտադրող, իրրեւ լիբե-
րալիզմի գեղարուեստական արտայայտիչ՝
Շիրվանդադէն կարեւոր դեր է կատարել մեր
մտային կեանքում...

Ս. ՅԱՆՈՐԱՆՍ

ՄԱՅՆՆԱԳՐԱԿԱՆ

ԲԱՅԱՆՏՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ԽՈՐԵՆՇՈՐՈՅ “ՅԵՆՇՈՐ ՍԵՐԵՆԻԿ”, ՀԵՐՈՐԹԻ ՄԵՐԻՆ

Խորենացւոյ դժուարինաց հատուած-
նիւնն մէկն է թուեղաց երգերու հետեւեալ
եռատողը։

Այլ եւ ասեն.

Տենչայ Տիկին Սաթիւնիկ տնչանս
Ջարտարուր խաւարտ եւ զտից խաւարծի
Ի բարձիցն Արգաւանայ։

(Խոր. Ա. Լ.)

Հայ ու Նարայացի բանասէրներ¹, հա-
մաձայն են հատուածի տարիական իմաս-
տին վրայ, անոր մէջ տեսնելով անարկու-
թիւն մը՝ «աչագեղ», Սաթիւնիկի եւ «թաջ»

¹ Նիւթով գրաւած են Լաւեղեան, Լաւեր, Գր
Լաւար, Գրորիզ, Վաթան Եղար, Հիւրբան,
Ալեան եւ այլ Միւթարեանք, Մ. Եփեմ, Բ. Պա-
կանեան, Կ. Սաթիւնից, Միւթար, Բ. Բաւանեան,
Բ. Եղար, Զաւարեան, Միւթ, Պաթան, Եփ, Դաւ-
թեան, Խ. Վրդ. Ստեփանէ, Բար Լաւարեան հեղե-
նակի, եւն։ Աստեղիկ հատուածի մէջ յառեւած յի-
շածներու բացարձակութիւնները փայլեցնած են տեսնել

դովուրդը թուրքերէնով կը կոչէ՝ «գարա-սկվտա» (= սեւամաղձութիւն կամ բուռն սիրահարութիւն)։ «Թորժամ՝ սավտան ի մարդուն ի յանձն աւերայ, կ'ըսէ Ասար Սիրաստացի բժիշկ սարկաւազը, Հիւրն-դուլիւն բերէ ի մարդն որ քուն չի լինի»։ Ամիրտովլաթ աւելի որոշ կը գրէ։ «Որ սի-րոյ տէր լինա վասն մերանայոյ՝ ինքն լինի ի սավտայէ, պատճառ սիրոյ տէր լինալուն. որ Բագրատն ասէ թէ այս ցանկութիւն սրտի է որ տեսնու աղէկ պատկեր մըն եւ միտքն եւ սիրտն եւ խորհուրդն ի յայն լինի եւ համապազ ի մտացն չերթայ...»։ Ըսեալստե՛ս աւագի բժշկապետը՝ Հիպոկրատի հետեւե-ղութեամբ՝ այս բնախօսա-հոգեկան հիւան-դութեան (= սիրահարութեան) համար հոգեբանական դարմաններ առաջարկել վերջ, կ'աւելցնէ Ռուփոսի մէկ զեղազիրը, որուն մէջ կարեւոր տեղ մը կը բռնէ ու-վէտ-խաւրժիլը։ Անանուն բժշկարան մըն ալ (ձեռագիր) կը յանձնարարէ դարձեալ խաւարժիլը՝ իր «գեղ մերձաւորութեան»։

Եստ հասկնալի է ուրեմն ինչ որ ըսել կ'ուզեն Գողթան զուարթարան երգիչները, երգելով թէ սիրահարուած Սաթենիկ կը տենչայ փունջ մը խաւարժիլ՝ «ի բարձիցն Արգաւանայ», իր սիրահարին։

Ուսուարժիլ-ուվէտը, իր բուժական յատկութենէն զատ, հաւանականաբար ունէր նաեւ հմայական յատկութիւն։ Ո՛ հնու մն ինչպէս կային քութիլ քարեր (pierre curative)՝ զնոստիկանց մօտ այնքան տարա-ծուած, կային նաեւ քութիլ փուռներ (plante curative)՝ մեծ ծառալ գտած ամէն ազգերու մօտ, եւ ցայսօր կը պահեն գոյութիւնն¹։ Նոյն իսկ այժմ մեր մէջ,

¹ Բոյսերու այդ հմայական յատկութիւնները քրիստոնէական եկեղեցներու մէջ այնքան նուիրագոր-ծուած են որ կարգ մը բոյսեր (= խաչափայտ-փենուռա-երնիւռ-մարգարտայ եւն) քարերու եւ գործեկու հա-մար զարդաւորուած են յատուկ կրօնական արարողու-թիւններ, որոնք անցած են Միջին դարու Մաշտոցնե-րուն մէջ իսկ (տես Ափրտովլաթի, Ասարի եւն բժշկա-բանիքը, եւ Հայրուսակ)։

քրիստոնէական հաւատալիքի պատուա-կով, խոր արմատ ձգած է ոգնապաշտիկ (animiste) այն համոզումը թէ որոշ բոյ-սեր՝ դրպած ըլլալով իրենց սեփական կեանքը՝ ունին գաղտնի ազդիցութիւն մար-դոց (եւ անասնոց) ֆիզիքական ու հոգեկան կեանքին վրայ։ Չ. օր. երբ մէկը երնջնա դնէ բարձին տակ՝ կրնայ սրտին ուղած երազը տեսնել։ Նիթէ քանի մը պճեղ սխտոր դնէ զրպանը կամ կախէ տանը ճակատէն՝ ազատ կը մնայ չար աչքէ։ Նրբ անտաւորը իր լա-թէն ծուէն մը կապէ մացառուտի մը՝ թուփը ցաւը իրենի մը քաշէ։ Նրբ փշտոյի բարակ ձիւղերը կարճ կարճ կտրտելով շարիս թիւի մը վրայ, եւ այդ փայտիկներու շարոցը կախես աղուոր հեղներու եղջիւրներէն ճակատն ի վար՝ եզան չի մնասեր ոչ մէկ չար նազար եւն։ Այսպէս, ամէն բոյս, ծաղիկ կամ պտուղ՝ իր հանգամանքներուն (ձեւ, մեծութիւն, գոյն, բոյր, տեսականութիւն եւն) համեմատ հմայական արժէք մը ունի, եւ կը դառնայ որոշ զգացումի մը նշանակ։ Մինչեւ այսօր ամենուրեք սիրահարները կարմիր ինձոր, գեղեցիկ ծաղիկներ եւն, կու տան իրարու կամ կը դնեն իրարու բարձի տակ (նոյն իսկ հիւանդոսի գնացողները նուէր տարած պտուղներն կը զետեղեն հիւանդին բարձին տակ)։ Յայսօր, Սերաստիոյ շրջակայքի հայ գեղացի աղջիկներ՝ Խոթաւա բոյսը (որ նոյնպէս ունի սիրային զգացմանց վրայ ազդող յատ-կութիւն) կամարաձեւ հիւսելով գաղտնի նուէր կը զրկեն իրենց նշանածներուն կամ սիրահարներուն, որոնք զայն կը պահեն ժամանակ մը եւ ապա կ'ուտեն։ Թերեւս Խաթալիլն ալ այս կարգէն էր։ Մինչեւ այ-սօր մեր գաւառի Բիւրզերը՝ խուրձ խուրձ մատղաշ խաւարժիլ-աչխէն (տից խաւարժի) նուէր կը բերեն թուրք պաշտօնեաներու տունը — չեմ գիտեր արդեօք միմիայն յոյժ ակորժահամ ըլլալուն համար։ Ըսեալստե՛ս Ժիլին խուրձը տիցը՝ թիւով կամ առասա-նով չեն կապեր։ Այլ մէկին ցողունը կը կե-ղեւեն եւ այդ կեղեւով կը կապեն միւսները։

Ուրեմն, իսաւարծիլը՝ ըլլայ բուժական ըլլայ հիւանդական իր յատկութիւններովը, առանձին նշանակութիւն մը ունէր սիրային յարաբերութեանց մէջ, եւ սիրահարուած Սարկենիկ Տիկին տոնշալով կը տոնշար «զտից իսաւարծի ի բարձիցն Արգաւանայ»:

3. Խառաքարի համար Հ. Ալեշան կը գրէ. «Հասարակօրէն նշանակէ ոեւէ ուտելի բանջարիդէն. բայց ըստ բժշկարանաց՝ յատկապէս զվարունգ եւ զկաղամբ», Ըստ Վանական վարդապետի, «իսաւարտ, տանձն չորացնեն, չիր կամ բլիթ, եւ ուտեն ի վերայ այլ կերակրոյ», (Հայրուսակ, Խառաքար)։ Հայկ. Բառ. ձեռագիր Վարք Հարանցէ մը կ'առնու հետեւեալ վկայութիւնը. «իսաւարտ, որ կոչի հագար», Գր. Մագիստրոս բանջարիդէն կը հասկնայ բառովս. «բայց, զհագարդ իսաւարտ՝ յունարէն աօի մառութն», (Հրտ. Կ. Կոստ. 1910, էջ 96)։ Իսկ Միաբան, այս բառը՝ հաստուածիս մէջ ընդմիջարկութիւն մը հաստուածիվ հանգերձ, հակամէտ կ'երեւի միանգամայն Խառաքարի հոմանիշ նկատել Խառաքը զետի ուռնջըը նշանակող իմաստ մը տեսնել ուզելով՝ անոր մէջ (Արարատ 1894 Մարտ)։ Ըստ մեզ, Խառաքը կը նշանակէ մանաւորապէս Խառաքիւ, մանաւանդ մեր եռատողին մէջ։ Մեր այս նոյնացումը կամայական չէ, այլ հիմնուած է ջիմիածնայ Մատենադարանի ձեռագիր բառգիրքին (Յուց. Գեորգ կաթողիկոսի Թ. 39) բացորոշ մէկ վկայութեանը վրայ զոր Միաբան կը յիշէ (Լէպ) եւ որուն վրայ ինք չէ՛ կրցած անպարագանալ՝ նախագրաւուած ըլլալով «զտից», «զտից», սրբագրութեամբ։ «Հին բառգիրքը, կը գրէ Միաբան, Խառաքը մեկնում է այսպէս. «Իսար կամ իսաւարծիլ զոր իշխուն ասէն», (ԱՐԲՏ. 1894 Մարտ)։ Այս վկայութեան կու տանք մեծ կշիռ, անոր համար մանաւանդ որ հին բառագիրքի մը կու գայ մեզի, եւ բառագիրք մը անշուշտ՝ աւելի քան ոեւէ հեղինակ՝ պիտի ճշգրտէ ըլլայ բառերուն իսկական իմաստը։ Այս վկայութիւնը կը հաստատուի

նաեւ երկու բառերուն (իսաւարտ-իսաւարծի) ստուգաբանական մերձադրութեամբ։ Եւ Տ. Ընդրը ըլլալով՝ յաճախ կը փոխանակուին իրարու հետ. ինչպէս.

տատանիլ	=	ծածանիլ
բուտ-խոտ-ա-բուտ	=	բուծ-անել
տիտ	=	ծիծ
հ-պարտ	=	պարծ-իլ
արատ	=	արած-իլ
պղտոր	=	պիղծ
աղտ	=	աղծ
աղտապիղծ	=	աղծապիղծ,
եւնի		

Այս համեմատութիւններու շարքին կարելի պիտի ըլլայ գնել՝

իսաւարտ = իսաւարծ-ի-լ։

Նետեալաբար, ստուգաբանօրէն եւ ձեռ. բառգիրքի վկայութեամբ՝ կը նոյնանան Խառաք եւ Խառաքիւ. ասով անգամ մը եւս կը հաստատուի Խառաքը եւ Խառաքիւ բոյսերուն նոյնութիւնն ալ՝ մեր հաստուածին մէջ։

Ուրեմն. իսաւարտ = իսաւարծ-ի = իսաւարծ-ի-լ։

Այս համեմատութիւնները պիտի ամբողջանան Դողթան երգերու զուգակշռականութեան մասին քիչ յետոյ տրուելիք բացատրութիւններով։

4. Ոչ նուազ անորոշ է նաեւ իմաստը Կառաքախոք բառին։ Անշուշտ այստեղ չե՛ կրնար անխարկուած ըլլալ Լեւոնիոյ միտարակը, որուն մէկ յիշատակութեանը կը հանդիպինք՝ ի մէջ այլոց, մեր մօտ գտնուած պատկերազարդ բայց պակասաւոր ձեռագիր տետրակիկի մը մէջ, որուն վերնագիրն է. «Պատճէն Հայոց մեծ տուհարին» այսպէս. «Իսկ Ծ աւուրց արարչութեանն այս են. Լուծ, Եղջերու, Ժկաւորի, Փարանձոտի, Արտախոյր», Հ. Ալեշան կը գրէ. «Արտախոյր կամ արտախուր իսաւարտ, մեր հին հեթանոս վիպասանից երգերէն հանած է Խուրենացի այս անձանի քանջալիքն անունը,

որու նման զոյցն ալ շատ յայտնի չէ՝ թէեւ ջանացեր են նոր բանասերը պէտպէս նաեւ այլանդակ մեկնութիւններ տալ» (Հայրուստի)։ Հայկ. Բառ. կը նշանակէ զայն աբրահամայնի հետ «նմանութեամբ ի իջ», եւ կը համարէ քանից չարաւոր։ Միարան, յայտարարելով թէ «արտախուր» իրրեւ բոյսի անուն կամ բանջար վարսաւոր, բոլորովին անփաստ եւ ձրի ենթադրութիւն է, աբրահամայն կը նկատէ արանց զգեստի այն մասը որ մէջքէն սկսելով կը ծածկէ արանքը՝ զիստն ու բարձքը (Անդ.՝ Ուրիշներ հետեւելով զը Լազարի «գարտախուր», բառին մէջ կը տեսնեն նոր Պարսկերէն *zardxau* բառը, զոր յիշէ վերջ Հիւրշնան կը կասկածի որ անկառ կրնայ արտախուր կամ արտախուր բառին հայցականն ըլլալ, եւ կ'աւելցնէ. «բառիս նշանակութիւնը եւ ամբողջ հատուածին իմաստը տակաւին մուծ կը մնան», (Arm. Gramm. էջ 150)։ Երկու ձեռագիր բառարաններու՝ մէջ ալ կը կարդանք. «արտախուր, արտախուրակ, զուխ զնեղիք զարխան», «արտախուրակ, մէնախլ պուրուկ, կամ զարխան»։ Այսպէս, երեք բառարաններու վկայութեամբ, աբրահամայն հոմանիշ կը դառնայ աբրահամայնի իրրեւ եկեղեցական զգեստի զարդամաս՝ ծանօթ է արդէն արտախուրակը, որ անշուշտ հին արքայական սաղաւարտներու յետսակողմի երկար վերջամասն է, եւ որ ամէն ազգերու գլխամոնղներուն վրայ եւս կ'իրեւի, տարբեր՝ ձեւով ու դիրքով, բայց միշտ պահելով քաղաքական-մշակութային իմաստ մը. ֆէսին վրայ երբեմն կ'ըլլայ քույր (== փեւսիլ), երբեմն աբրահամ (== լաւակ, պիւրիւկ), երբեմն ֆաշիստ (== սարք), փակեղներու վրայ՝ խորշ-խորշուն ծալքեր կամ շղարշ. փեղդոյններու վրայ՝ միազոյն կամ բազմազոյն ժապաւէն եւնի։ Եւ արտախուրակը՝ իր բոլոր կերպափոխութիւններուն մէջ՝ ունի ընդհանուր

ձեւ մը կամ պաշտօն մը, այն է կապ, կապոյ (յաճախ՝ զարգախալ)։ Եւ մեր եռատողին աբրահամայն պէտք է որ հոմանիշ ըլլայ աբրահամայնի, նշանակելով կապ, կապոյ՝ եւ կամ ֆաշիստ։

Այսպէս ուրեմն պիտի կարենանք թարգմանել եռատողս.

Սաթենիկ ճիկին տենչալով կը տենչար կապ մը խաւարտ, փուռ մը խաւարծի ի բարձիցն Արգաւանայ։

Այս հասկացողութեամբ համազօր կը դառնան «արտախուր խաւարտ», եւ «տից խաւարծի», զոյգ առ զոյգ (արտախուր = տից - խաւարտ = խաւարծի)։ Այս բացատրութեան կը նպաստէ նաեւ Ուրեմնացոյ կարգ մը ձեռագիրներու՝ այն հատուածին մէջ աւելցուած «հաւասար», բառը։ Միարան, երկու խուրձի վերածելով Ուրեմնացոյ ձեռագիրները, կը գիտէ որ Բ. դասու վերաբերող վեց ձեռագիրներն այսպէս ունին եռատողս.

Այլ եւ, տենչայ Սաթենիկ տենչանս, Զարտախուր հաւասար խաւարտ եւ զտից հաւարծի.

Ի բարձիցն Արգաւանայ։

Եւ, Միարան, լուսանցադիլ համարելով «հաւասար», եւ նախադասութիւնը կոկելով ըստ կամս, կը կարդայ այսպէս.

Այլ եւ տենչայ Սաթենիկ տենչանս զարտախուր [հաւասար խաւարտ] զտից [խաւարծի = թաւ]

Ի բարձիցն Արգաւանայ (այսինքն, Տենչալի Սաթենիկ զարտախուր զտից՝ ի բարձիցն Արգաւանայ)

որ կը թարգմանուի. «Սաթենիկ կը տենչայ Արգաւանի բարձքերէն ի տա զիստիւր ծածկող վարախըր»։

¹ Այս մեր գաւառաբառագիր ձեւը պիտի կը նշանակէ ինչ խաղ-ին՝ որով փոքր մը կը կապուի. եւ միանգամայն փոքր, փոքր, փոքր. զ. ք. «սա փոքր կապէ կապէ մը»։ «Քանի մը կապ ծաղիկ ծաղիկ», եւնի

¹ Սեփականութիւն Սեբաստացի բանասեր Կ. Գաբրիէլեանի։

Ըստ մեզ, Նորինացոյ Հետաքրքիր ընթերցողներէն մէկը՝ անդրազաւանայով եռատողին զժու արինաց բառերուն վրայ, յուսանցագիր է «հաաաաա» բառը, հասկնալով ու գիշակ կարծես թէ արտաբերելու համար չէ հաւասար է՝ որչափ խաաաաա, ինչպէս վերն ալ յայտնեցինք։ Եւ այս ապա ուրիշ ընդօրինակողներ, լուսանցագիր հաաաաաա ընդմիջարկեր են, առանց սակայն գէթ իմաստին համաձայն գիտեցիլու զայն նախադասութեան մէջ. ու այդպէս ալ հասեր է մինչեւ մեր օրերը։ Ս'իջեցիս պէտք էր բլաւ։

Այլ եւ ասին.

Տենչայր Սաթենիկ Տիկին տնէշանս
Զարտախոր իսաւարտ = զտից իսաւարժի
ի բարձիցն Արգաւանայ։

Այս ենթագրութեան ոյժ կու տայ նաեւ Գողթան երգերու վրայ գիտութեամբ արուեստի ընդհանուր յատկանիշը՝ զուգակշռականութիւն կամ համեմատականութիւն (parallélisme), որով՝ նման երբայականին՝ մէկ տողին մէջ արտայայտուած գաղափարը՝ կը կրկնուի նոյն կամ յաջորդ տողին մէջ, նոյն բառերով կամ հոմանիշներով. ինչպէս.

Տեղ ուրի տեղայր ի փոսայութեան Արտաշիս,

Տեղայր մարգարիտ ի հարսութեան Սաթենիկ։

կամ

Ո՛ր տայր ինձ զծուխ ծըխանի

Սէ զառաւ օտրն նաւաստորդի,

Տօլաւելն եղայց եւ զվարճելն եղջերաւայ

Սէ՛ք քոյ հարսաւ եւ իւրճիկ հարկանեաւ։

կամ

Նրկներ երկին եւ երկիր

Նրկներ եւ ծիրանի ծով.

Նրկն ի ծովուն ունէր զկարմիրի կղզիկին.

Ընդ եղեգան փող ծուխ ելանէր

Ընդ եղեգան փող բոց ելանէր.

Սէ ի բոցոյն լալէր պարանելի

Սէ լալէր խաբարեալ պարանելի

Սա հուր հր ունէր

(ապա թէ)

Բոց ունէր մօրուս

Սէ ալիու նքն էին արեգակունք։

Ըստ այսմ

Տենչայր Սաթենիկ Տիկին տնէշանս

Տարտախոր խաաաաա եւ զտից խաաաաա

ի բարձիցն Արգաւանայ։

Այս համեմատութիւնները շատ աւելի որոշ պիտի բլային անշուշտ եւ եռատողին իմաստը աւելի պայծառ, եթէ Նորինացի փոխանակ երեք տողի՝ յիշած քլար ամբողջ խողը։ Վասն զի, ինչպէս բացայայտ է՝ «այլ եւ ասին», բացատրութիւնէն, եռատողը մէկ մասն է միայն երկար խողի մը, սիրելի մը։

Ե. «ի բարձիցն», պէտք չէ թարգմանել «բարձունքներէն», եւ կամ «ազդերներ», (= բարձր) ինչպէս հասկցած են շատեր։ Այլ՝ Բալլէրէն, Բալլէրէն Գալլէն։ Վերջին իմաստովս հասկցած է եղիր նաեւ Թ. Թուանէանց, որուն յօդուածը չի՛մ տեսած դժբախտաբար։ Միայն վերջերս Մեծ. Հ. Ն. Ակինեան հաղորդած էր ինծի անոր եւ զըականութիւնն այսպէս. «Սիրահարուած Սաթենիկը տնէշում էր ձեռք բերել Արգամի բարձիցն արտախոր խաաաաա եւ տից խաաաաա թոյնը», այսինքն նորա սերը, այնու որ ժողովրդական սովորութիւն է ի նշան սիրոյ բարձի տակ թոյս զննել, ինչպէս կ'երեւի, Թ. Թուանէանց եւս Բայնկաթա՛ն է արտաբերելու որչափ Բալլէրէն. բայց իրաւունք ունի երգին ընդհանուր իմաստը բացատրելու սիրահարներու բարձի տակ թոյս զննելու սովորութեամբ, որ տարածուած է գրեթէ ամէն գաւառ եւ որուն ամբարկեցինք արդէն վերեւ։

Չզրականեցնեք ուրեմն. Սաթենիկի եւ Արգամի սիրահարութիւնը տարածայնուած

